

2006-2012 YILLARINDA BOSNA'DA YAPILAN EDEBİ ÇEVİRİLER

Ayşe DİNÇ¹

MERVE KANDEMİR²

Özet

Bosna- Hersek'in Fatih Sultan Mehmet tarafından 1463 tarihinden fethedilmesinden itibaren 500 yıl boyunca Müslüman Türkler ve Boşnaklar arasında çok sıkı bir dil ve kültür etkileşimi olmuştur. İstanbul'a giderek Arapça, Farsça ve Türkçe öğrenen aydınlar arasından Osmanlı Türkçesi'yle yazan şairler çıkmış ve bu şairler divan meydana getirmişlerdir. Bu dönemde metinler Türkçe aslından okunup anlaşıldığı için çeviri çalışmalarına pek fazla rastlanamaz. Ancak Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmeye başladığı 19.yüzyıldan itibaren çeviri çalışmaları yapılmaya başlanmış ve bu çeviriler günümüzde de devam etmektedir. Tanzimat'tan itibaren başlayan bu çeviri çalışmalarını ilk olarak Çatica, Başagiça, gibi isimler Namık Kemal, Ziya Paşa, Tevfik Fikret, Muallim Naci gibi isimlerden çeviri yaparak başlatmışlardır. Daha sonraları bu konu üzerine Amina Şiljak, Kerima Filan, Sabina Baksic gibi isimler çalışma yapmışlardır. Bu tercüme çalışmalarının edebiyat- edebiyat teorisi, edebî tenkit gibi açılardan Bosna Edebiyatına katkıları olmuştur. Son zamanlarda Bosna'da çeviri çalışmaları üzerine bir artış gözlenmiştir.

Bu çalışmada 2006'dan sonra Bosna'da yapılan edebî çeviriler tespit edilecek ve ülkede daha fazla edebî çeviri yapılmasını engelleyen çevirmen ve yayınevi ile ilgili sorunlar irdelenecektir. Yaşanılan sıkıntıların sebepleri ve bu konuda çözümler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Edebî eser, Çevirmen, Bosna, Yayınevi

LITRARY TRANSLATIONS IN BOSNIA AFTER AT 2006-2012

Abstract

Since the Bosnia and Herzegovina was conquered by the Sultan Fatih Mehmed, there has been a very strong interaction in language and culture between Bosnians and Muslim

¹ Arş.Gör., International Burch University, Türk Dili ve Edebiyatı Öğr.Böl., adinc@ibu.edu.ba

² Lisans Öğrencisi, International Burch University, Türk Dili ve Edebiyatı Öğr.Böl., m.kandemir@windowslive.com

Turks (among 500 years). After Bosnian writers went to Istanbul to learn Arabic, Turkish and Persian, some of them began to write their writings by Ottoman Turkish. Therefore those poets composed their Divan. In that term, there was not translation because poets tried to understand tasks in their original language. From the 19 century, when the Ottoman Empire began to lose ground from Balkans, translations of literary works became common, and it continues nowadays. First translators were Çatica, Başağıca, Avde Karabegoviça and these translators did their work from famous Turkish writers like Namık Kemal, Ziya Paşa, Tevfik Fikret, Muallim Naci. Literature theory of these translations has contributions on Bosnian literature to criticize literally.

In this work, literary translations which are composed after Tanzimat term will be scanned and the contributions of these works on Bosnian Literature will be analyzed.

Key words: translations, literary works, writer, Bosnia, publishing house.

Giriş

Çeviri kelime anlamı olarak; bir dilden başka bir dile aktarmak olarak açıklanabilir ancak çevirinin en önemli işlevi diller arası ve kültür alışverişini sağlayan bir iletişim alanı olmasıdır. Çevirmen yaptığı çevirinin dilini ve çevirinin konusunu bilerek ya da bu konuda araştırma yaparak kaynak metne anlamca uygun işlevsel bir çeviri metni oluşturmakla yükümlüdür.

Bir ülkenin kültürü hakkında bilgi edinmek için o ülkenin diline hâkim olmak gerekmektedir. Bir ülkenin yapısı, onun milli unsurları, diline ve yazılmış olan eserlere yansımaktadır. Bu açıdan çevirinin kültür aktarımı işlevini gerçekleştirebilmesi için kaliteli olması önem arz etmektedir.

Bu bağlamda Bosna'da Türkçenin gelişimi ve çevirilerin başlangıcı açısından Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda bulunuşunu kısaca gözden geçirmek gerekmektedir.

Osmanlı Devleti tarih boyunca birçok milletle birlikte yaşamış, kendi varlığını sürdürürken, birlikte yaşadığı milletleri kültürü ve diliyle etkilemiş ve bu milletlerden de etkilenmiştir.

Etkileşime girdiği milletlerin en önemlilerinden birisi de Boşnaklardır. Resmi olarak (1428-1429) yılları içerisinde Bosna Kralı II. Tvrtko, Osmanlı devletini kabul etmiş ve 1463 yılında Fatih Sultan Mehmet döneminde fethedilmiştir. Bu dönemden itibaren Türkler ve Boşnaklar arasında ciddi bir kültürel iletişim başlamış ve zamanla Türkçe kelimeler Bosna'da günlük hayatın bir parçası olmuştur. (Yorulmaz, 2008: 73)

Bosna'da Türkçe kelimelerin bu kadar yayılmasında; Bosna'dan İstanbul'a giderek Osmanlıca Farsça ve Türkçe öğrenen Müslümanların payı büyüktür. Hatta bu kişiler arasından Osmanlıca yazan şairler de çıkmış ve Divan Edebiyatı şairleri arasında sayılmışlardır. İstanbul'da buldukları süre içinde bazı kelimeleri Boşnakçada tam olarak çeviremedikleri için, aynı şekilde alıp kullanmak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla 19. Yüzyıla kadar Bosna'da Türkçeden Boşnakçaya çevrilmiş eser hemen hiç yoktur. (Filan, 2005:192)

Ancak 19. Yüzyılda Panslavizm politikası sebebiyle Bosna'da çıkan isyanlar ve ayaklanmalar sonucunda karışıklıklar çıkmıştır. Bu ayaklanmalar Ayastefanos Antlaşması'nın 3 Mart 1878'de imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Ayastefanos Antlaşmasının şartları İngiltere gibi diğer Avrupalı devletlerin kabul etmemesinden dolayı reddedilmiş ve Rusya ve İngiltere de bir Avrupa kongresinin toplanması konusunda anlaşmışlardır, Osmanlı İmparatorluğu 13 Haziran 1878'de, Berlin'de toplanacak olan kongreye çağırılmıştır. (Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 2003: 17)

Böylece 13 Haziran 1878'de toplanılan Berlin kongresinde Osmanlı devleti Bosna'daki topraklarını Avusturya'ya bırakmak zorunda kalmıştır.

Avusturya'nın bölgeyi işgalinden sonra Bosna'da bir dönem boyunca kültürel açıdan ciddi sorunlar yaşanmış ve bir süre burada eğitim alanında çalışma yapılamamıştır. Bu dönemde yayın yapan gazeteleri kapatırlar ve bazı seçkin insanlar bu dönemde ülkeden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Avusturya'nın hâkimiyeti içerisinde bulunan Bosna'da yedi yıl boyunca Türkçe eser yayınlanmamıştır. Bu yedi yıllık dönem hem Bosna-Hersek, hem Boşnaklar için ciddi kayıptır. Yedi yıllık bir aradan sonra Mehmet Hulusi, Neretva gazetesinden edindiği birikimlerle Vatan adında haftalık bir gazete ile Bosna-Hersek semalarında Türkçenin ses bayrağını yeniden dalgalandırmaya başlar.(Birinci, 2000: 407).

19. yüzyılda Divan edebiyatından sonra Tanzimat edebiyatına benzer bir geçiş Bosna'da yaşanmıştır. Batı'da gelişen şiir, hikâye, roman, tiyatro türleri bizdeki yazarlar gibi denemeye

çalışmışlardır. Avusturya'nın siyasi baskısına paralel olarak edebiyattaki Batı etkisi 19. Yüzyılın sonlarında hızlanmış ve 20. Yüzyılın başlarında da devam etmiştir. (Yorulmaz, 2007:275) Bosna'da çeviri çalışmalarına Türkçenin yeni öğrenilmesi ve yeni yeni eserler çıkması dolayısıyla ilk dönemler pek rastlamak mümkün değildir.

Kerima Filan, Türkçeden Boşnakçaya yapılan çeviri çalışmalarını şu dört bölümde incelemektedir:

-19.yüzyıldan 1918'e kadar olan çalışmalar

-Savaş dönemi çalışmaları (1918'den 1941'e kadar)

-Yugoslavya Dönemi (1945-1992)

-Yugoslavya'nın yıkılışından günümüze kadar olan dönem

Yapılan çalışmalarda tercüme çalışmaları; edebiyat teorisi ve tarih, edebî tenkit ve çeviriler açısından önemlidir.

1. Başlangıçtan Günümüze Bosna'da Yapılan Çeviriler

1990'lı yıllardan itibaren Saraybosna'da Zagreb ve Üsküp'te Türk kültür ve edebiyatına ait bir takım eserlerin tercüme edildiğini ve tanıtıldığını görüyoruz. Bu dönemde Bajram Esad, Emin İljami, Fahri Mermer, Kerima Filan, Amina Şiljak Jesenkoviç gibi isimler önde gelen Türkologlardır. (Filan, 2005:192)

Nedim Filipoviç, Fehim Nametak gibi Şarkiyat'ta hocalık yapan Türkologlar'ın yaptığı çeviriler tamamıyla profesyonel değildi, hem anlam hem de bilgi yanlışları bulmak mümkündü. Ancak bu çalışmaların önsözlerinde yazar, eserin yazıldığı dönem hakkında verilen bilgiler oldukça eğiticiydi ve Türk Edebiyatı'nın Bosna'da anlaşılması ve sevilmesinde etkili oluyordu.

Ljubinka Rajkoviç'in (Sırp ve Hırvatlar'da Türk Şair ve Yazarlar) isimli çalışması, o zamanda çıkan Novi Behar, Biser, Gajret gibi dergilere kadar hep ikinci elden çeviriler yapılıyordu. Avrupa dillerinden yapılan bu çeviriler genellikle hem yanlış bilgilerle dolu hem de çok yorumlu oluyordu. Bir nevi çevirinin çevirisi durumunda idiler. Ancak yapılan bu

çeviriler her ne kadar çok iyi olmasalar da Bosna'da ilk dönem adına çok önemli bir görevi yerine getirmişlerdir. (Filan, 2005:192)

Çevirilerin dönemlere göre ve o zaman ki yaşanan siyasi olaylara göre şekil aldığını görüyoruz. Komünizm zamanında Yaşar Kemal, Nazım Hikmet gibi sanatçıların eserleri çevrilmiştir. Yaşar Kemal'in düşünce yapısı eserlerine işleyişi o zamanki tercümanların dikkatini çekmiştir. (Yılanı öldürseler kitabı). Ayrıca yine günümüz yazarlarından Orhan Pamuk'un Nobel ödülü almasından dolayı birçok eseri yayınevleri tarafından çevrilmiştir. Son 7 yıl içinde yayınevleri birçok çeviri yayımladılar. Böylece çeviri adına yapılan çalışmalar artarak devam etti.

Sabina Baksic, Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Kütüphanesinin her yıl çıkartmış olduğu 'ANALİ' dergisinin bu seneki sayısında 'ÇEVİRİ VE İDEOLOJİ' başlığı altında bir makale yayımlamıştır. Burada çevirilerin Bosna'ya etkisi üzerine bir yazı yazmıştır. Makaleye göre; Çevirilerin ideolojik kökenli olabileceğinden bahsetmiş ve çalışmada editörlerin ya da çevirmenlerin önsözlerinde eseri, neyi hangi amaçla çevirdiği incelenerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Ülkenin zaman zaman birçok sıkıntılar atlatması, birçok dönemlerden geçmesi eserleri mutlaka etkileyen sebepler arasındadır.

Yılmaz Taşçioğlu, Bosna'da yapılan çevirileri Türk Edebiyatı konusunda öne çıkan 200 kadar dergiyi tarayarak tespit etmiştir. Boşnakça Hırvatça ve Sırpça Dillerine çevrilen Türk yazarların başında ilk yıllarda Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Ahmet Hikmet gibi isimleri görüyoruz.

Cumhuriyetin ilk dönem yazarlarından Halide Edip, Yakup Kadri Ve Reşat Nuri bölgede ilgi gören yazarlar arasındadır. 2. Dünya savaşı sonrasında ise başta Nazım Hikmet olmak üzere, Orhan Veli, Fazıl Hüsnu Dağlarca, Melih Cevdet Anday, Aziz Nesin kitapları en çok tercüme edilen yazarlardır. Son zamanlarda ise Orhan Pamuk'un romanları çevrilmektedir. (Taşçioğlu, 429-477)

Tanzimat'tan itibaren Bosna'da çeviri çalışmaları yapılmaya devam etmiştir. Ancak bu çalışmalar profesyonel olmaktan ziyade amatör bir ruhla yapılmış çalışmalardır. Dolayısıyla etkisi de çok geniş çaplı olamamıştır. Ancak 2005 yılından itibaren Boşnakçaya çevirisi yapılan Türkçe eserlerin sayısında bir artış gözlemlenmiştir.

2006'dan itibaren Bosna'da Türkçe eser çevirilerinde görülen artışın en önemli sebeplerini şöyle sıralayabiliriz;

1. Türkçe Çeviri Projesi ile (TEDA). (24 tane eser çevirmiş ve hala çalışmalar sürmektedir.)
2. 2006 'da Orhan Pamuk'un Nobel ödülü alması
3. Türkçe dizilerin Türk kültür hayatının merak edilip araştırılmasına neden olması
4. Bosna'da bulunan Türk okullarının Türkçenin yaygınlaşmasına etkisi

Son yıllarda çevirilerin artmasının başka nedenleri de: 1990'dan itibaren Avrupa Birliğine aday olan Türkiye'nin hem diğer ülkelerce daha da çok tanınması, hem ülkenin ekonomik açıdan gelişim göstermesi ve birçok insanın Bosna'dan Türkiye'ye gitmesi, gezme veya iş maksatlı programlar da etkilidir.

Türk Kültür, Sanat ve Edebiyatı ile ilgili Eserlerin Türkçe Dışındaki Dillerde Yayımlanmasına Destek Projesinin (TEDA) önemli etkisi vardır. TEDA Türkiye kapsamında yurtdışındaki birçok ülkeyle çalışma halinde olup, birçok kitabın çevrilmesinde katkıda bulunmuştur. TEDA projesi kapsamında görüştüğümüz, Doç. Dr. Oktay Saydam'ın bize gönderdiği Bosna'da çevrilen eserler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

TEDA Programı Kapsamında Boşnakça Dilinde Verilen Destekler								
No	Dönem	Ülke	Dil	Yayınevi	Eser	Yazar/Hazırlayan	Çevirmen	Durumu
1	2005/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Öyküler (Şeçmeler)	Füruzan	Kerima Filan	yayımlandı
2	2005/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	O/Hakkari'de Bir Mevsim	Ferit Edgü	Kerima Filan	yayımlandı
3	2006/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Kar Masalları	Feridun Andaç	Ayet Arifi	yayımlandı
4	2006/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Ciğerdelen	Safiye Erol	Amina Siljak-Jesenkovic	yayımlandı
5	2007/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Buybook D.O.O.	Mucizevi Mandarin	Aslı Erdoğan	Enver İbrahimkadic	yayımlandı
6	2007/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Buybook D.O.O.	Kırmızı Pelerinli Kent	Aslı Erdoğan	Enver İbrahimkadic	yayımlandı
7	2007/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Yılanı Öldürseler	Yaşar Kemal	Kerima Filan	yayımlandı
8	2007/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Gezgin	Sadık Yalsızuçanlar	Ayet Arifi	yayımlandı
9	2007/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek	İlber Ortaylı	Ayet Arifi/Selmir Kaplan	yayımlandı
10	2007/3	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Mavisini Yitirmiş Yaşamak	Ali Çolak	Ayet Arifi	yayımlandı

11	2007/3	Bosna-Hersek	Boşnakça	Buybook D.O.O.	Adı: Aylin	Ayşe Kulin	Enver İbrahimkadic	yayımlandı
12	2007/3	Bosna-Hersek	Boşnakça	Buybook D.O.O.	Beyaz Kale	Orhan Pamuk	Enver İbrahimkadic	yayımlandı
13	2007/3	Bosna-Hersek	Boşnakça	Buybook D.O.O.	Sessiz Ev	Orhan Pamuk	Marta Andric	yayımlandı
14	2007/3	Bosna-Hersek	Boşnakça	Buybook D.O.O.	Babamın Bavulu	Orhan Pamuk	Enver İbrahimkadic	yayımlandı
15	2008/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Türk Masalları	Fatih M. Durmuş	Dzejlja Dautovic	yayımlandı
16	2008/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Buybook D.O.O.	Kara Kitap	Orhan Pamuk	Ekrem Causevic	yayımlandı
17	2008/3	Bosna-Hersek	Boşnakça	Buybook D.O.O.	Masumiyet Müzesi	Orhan Pamuk	Kerima Filan	yayımlandı
18	2009/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Izdavacka kuca TUGRA	Git Kendini Çok Sevdirmeden	Tuna Kiremitçi	Enver İbrahimkadic	yayımlandı
19	2009/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Izdavacka kuca TUGRA	Kayıp Söz	Oya Baydar	Enver İbrahimkadic	yayımlandı
20	2009/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Izdavacka kucaTUGRA	Küçüğe Bir Dondurma	Tuna Kiremitçi	Enver İbrahimkadic	
21	2009/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Izdavacka kuca TUGRA	Huzur	Ahmet Hamdi Tanpınar	Enver İbrahimkadic	
22	2010/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	NID "Novi Kevser" d.o.o.	Bir Anlık Gecikme	Reha Çamuroğlu	Enver İbrahimkadic	
23	2010/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	NID "Novi Kevser" d.o.o.	On Beş Türk Masalı	Adnan Binyazar	Enver İbrahimkadic	
24	2010/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	NID "Novi Kevser" d.o.o.	Aşka Şeytan Karışır	Hande Altaylı	Enver İbrahimkadic	
25	2010/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Son İmparatorluk Osmanlı	İlber Ortaylı	Mirsad Turanoviç	
26	2010/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Yaprak Dökümü	Reşat Nuri Güntekin	Kerima Filan	yayımlandı
27	2010/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	buybook d.o.o.	Saatleri Ayarlama Enstitüsü	Ahmet Hamdi Tanpınar	Marijana Bavcevic	yayımlandı
28	2010/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	buybook d.o.o.	Karanlık Çökerken Neredeydiniz	Mario Levi	Sabina Baksic	
29	2011/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	BTC (TKD) Sahinpasic	Yeşil Peri Gecesi	Ayfer Tunç	Enver İbrahimkadic	
30	2011/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	BTC (TKD) Sahinpasic	Aziz Bey Hadisesi	Ayfer Tunç	Enver İbrahimkadic	
31	2011/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Defterimden Portreler	İlber Ortaylı	Ayet Arifi	
32	2011/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Öyküler (Seçme)	Cemil Kavukçu	Mirsad Turanoviç	
33	2011/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	BTC (TKD) Sahinpasic	Veda: Esir Şehirde Bir Konak	Ayşe Kulin	Enver İbrahimkadic	
34	2011/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	BTC	Buse Cinayeti	Mehmet Murat	Enver	

		Hersek		(TKD) Sahinpasic		Somer	İbrahimkadic	
35	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Semerkañ D.O.O.	Leyla ile Mecnun Kalbin Şehrayini	Nusret Özcan	Amir Cananovic	
36	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Semerkañ D.O.O.	Aşık Paşazade Tarihi	Cemil Çiftçi (Haz.)	Amir Cananovic	
37	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Semerkañ D.O.O.	İki Aşk Çiçeđi	Ömer Nasuhi Bilmen	Amir Cananovic	
38	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Üç Kıtada Osmanlı	İlber Ortaylı	Ajet Arifi	
39	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik	Kemal Karpat	Dzejlá Khattab	
40	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Osmanlılar, Fütühat, İmparatorluk, Avrupa İle İlişkiler	Halil İnalçık	Nadira Zunic	
41	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Barbaros	Metin Özdamarlar	Nadira Zunic	
42	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Mimar Sinan	Nefise Atçakarlar	Azra Efendic	
43	2012/1	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Niyazi Mısri - Burc-i Belada bir Merdi Huda	Mustafa Tatçı	Amina Siljak-Jesenkovic	yayımlandı
44	2012/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Dahi Fatihin Muhteşem Fethi	Behiçe Tezçakar	Azra Efendic	
45	2012/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	365 Günde Sevgili Peygamberim	Nurdan Damla	Samira Osmanbegovic Baksic/Ajet Arifi	
46	2012/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Bir Adam Girdi Şehre Koşarak	Tarık Tufan	Ajet Arifi	
47	2012/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	Connectum	Kekeme Çocuklar Korosu	Tarık Tufan	Ajet Arifi	
48	2012/2	Bosna-Hersek	Boşnakça	BTC (TKD) Sahinpasic	Serenad	Zülfü Livaneli	Nura Dika Kapic	

Türk dilinin, kültürünün ve Edebiyatının farklı ülkelerce tanınması açısından çalışmalar yapan bu kurumun Bosna'da da birçok yayınevi ile çalıştığı görülmüştür. 2005'den itibaren çevrili yapılan ve yapılmaya aşamasında olan birkaç esere bakacak olursak:

Bosna'da 2005'ten itibaren 24 adet kitap çevrilmiştir. Bu kitaplar içerisinde 15 tane roman ve romanlar içerisinde 1 tarihi roman, 4 hikâye kitabı, 1 anı, 1 deneme türü eser çeviri çalışması olmuştur. Bunlar içerisinde de hala çevrili yapılan kitaplar arasında 17 roman vardır. Romanlardan 7 tarihi roman, 2 çocuk hikâye kitabı, 2 deneme türü eser bulunmaktadır.

Teda kapsamında bakılırsa 1351 Türkçe eser, 54 farklı dile çevrilerek 57 ülkede yayımlanmıştır.

Çevrilen kitaplara baktığımızda büyük bir kısmının edebî eser kapsamında bulunduğunu görürüz. Bu eserlerin büyük bir kısmı roman türündedir. Ardından hikâye ve deneme türünde eserler gelmektedir. Bu noktada dikkatimizi çeken, eserler arasında hiç şiir kitabının bulunmamasıdır. Buna sebep olarak ise şiir çevirisinin daha zor olması gösterilebilir.

Türkiye'nin Saraybosna Kültür ve Tanıtma Müşaviri Dr. Cengiz Aydın ise Türkçe kitaplara olan ilgide TEDA'nın önemini belirtti. Bu proje sayesinde 2005 yılından bugüne kadar Türkçeden Boşnakçaya çevrilen çeşitli alanlardaki 24 kitaba destek verildiğini ifade eden Aydın, bu destekler nedeniyle çevirmenlerin ve yayıncıların Türk edebiyatına öncelik verdiğine işaret etti.(Radikal.com)

2. Yayınevleri

Bosna'da yayınevleri sayısı çok fazla değildir. Bununla birlikte Bosna'da bulunan toplam yayınevi sayısı 10' u geçmemektedir. Yayınevleri pek çok açıda sıkıntılı olsa da genel anlamda en ciddi problem olarak, çeviri sisteminin ticari bir amaç haline gelmesi nedeniyle masraftan kaçınan bir tutuma sahip olduklarını görüyoruz. Bu işi üstlenen profesyonel anlamda bilgisi olan insanların maddi gelir açısından çok şey isteyeceklerini düşünen yayınevleri çözümü çeviri işlerini daha az bilgili veya daha az para alan ve profesyonel olmayan insanlarla çalışmakta bulmaktadır. Bu nedenle ortaya kaliteli ve sağlıklı çeviriler çıkmamaktadır.

Bu projede payı olan Connectum Yayınlarının sahibi ve çok sayıda Türkçe kitabı Boşnakçaya çeviren Ajet Arifi³ olumlu bir tablo çizerek; Bosna'da kitap okuma oranının çok fazla olduğunu ve Boşnakçaya çevrilen Türkçe eserlerin çok satıldığını söyledi. Çevrilen kitap sayısının az bir nüfusa sahip olan Bosna'ya göre gayet yüksek olduğunu belirtti. Ancak Arifi'ye göre Türkiye'de günümüze kadar Boşnak yazarlarından sadece üç yazarın kitabının yayımlanmış olması, çevirilerin kültür aktarımı açısından önemi dikkate alındığında bir eksikliktir. Boşnakçadan Türkçeye çevrilen bu kitaplar, Meşa Selimovic'in 'Derviş ve Ölüm', İzet Sarajlic'in 'Sunu' ve Ahmet Hromadzic'in hikâyeleridir. Bundan dolayı da çeviri çalışmalarının tek taraflı şekilde yürüyemeyeceğini, Türkiye'de bu çalışmaların daha yoğun

---

³ Buradaki bilgiler 05.03.2013 tarihte yapılan röportajından alınmıştır.

şekilde yapılması gerektiği Ajet Arifi tarafından vurgulanmıştır. Çeviri açısından sadece bu alanda bilindik kişilerin yapabildiğini, günümüzde çok fazla çeviri yapabilen çevirmenin olmadığından söz etti.

Bu konuda çalışma yapan diğer bir yayınevi olan Bybook yayınlarının sahibi Damir Uzunovic de, popüler kitaplar çevirdiklerini, bu konuda Teda'nın desteğinin oldukça iyi olduğunu ancak devletin bu konuda yayınevlerine katkısının olmayışının sıkıntı meydana getirdiğini söyledi. Teda yaklaşık her kitap için 3 ile 5 bin Euro arasında yardım yapmaktadır. Profesyonel olarak çalışan çevirmenler, İngilizce çeviriye göre Türkçe eser çevirisinden daha fazla ücret talep etmektedirler. Bu da yayınevlerinin daha az ücretle çalışan insanlara yöneldiğini gösteriyor. Bybook'da en çok Orhan Pamuk ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerine talep vardır. Edebî eserlerin yanında dini eser çevirisi yapan yayınevleri de bulunmaktadır. Bu yayınevlerinin sıkıntıları, Boşnakların çok fazla tasavvuf bilgisi olmayışı ve bu yüzden Türkçeden çeviri eserlerde çok fazla satış olmamasıdır. Semerkand Yayınevi de Türkiye ile karşılıklı ilişki halinde çeviri çalışması yapmaktadır. Boşnakçaya çevrilen eserlerin yanında Türkçe eserler de satılmakla birlikte bu kitapların satış rakamları iyidir. Satış oranlarının iyi olmasını sebebini Aldin Zigiç, Semerkand Tv kanalının olmasına bağladı.

Hikmet yayınevinden Fikret Daçiç, tercih olarak daha çok dini kitap çevirisi yaptıklarını bunların içinde Fethullah Gülen'in yazmış olduğu eser çevirileri oldukça fazladır. Gülen'in yazmış olduğu eserler, Bosna'da iyi satılmakta ve bu kitaplar Boşnakçaya çevrilen eser sayısını arttırmaktadır. Geçen sene açılan ve bu zamana kadar 20 kitap çevirisi yapmış olan Hikmet Yayınevi, çeviri yapabilecek her türlü insanla çalıştıklarını, bunların içinde profesyonel ve üniversite öğrencisinin yanında daha önce Türkiye'de yaşamış kişilerin bulunduğunu ifade etti. Fikret Daçiç, genç ve daha az tecrübeli insanlarla daha kolay iş birliği yapıldığını, buna sebep olarak çok tecrübeli olan çevirmenlerin, yaptıkları çevirilerde çok fazla dikkatli olmadığını söylüyor. Aksine az tecrübeli olan çevirmenler hata yapma korkusu ile daha da dikkatli çalıştıklarını belirtti.

Sonuç olarak; yayınevlerinin kitap seçiminde popüler kitaplara yöneldikleri, daha az maliyetle çalışmak için profesyonel olmayan çevirmenler tercih ettikleri, bu nedenle edebî eser çevirisinde kalitenin birinci planda olmadığını belirtebiliriz.

3. Çevirmenler

Bir dilden başka bir dile çeviri yapılırken; bu çevirinin nitelikli olması işini bilen uzman çevirmenlerin yetiştirilmesiyle ilgilidir. Bosna bu anlamda, henüz profesyonel olgunluğa ulaşamamıştır. Daha çok gönüllülük esasına dayalı olarak çevirmenler, çalışmalarını yapmaktadır.

Bosna'da çevirmenler de çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bunların en başta gelenlerinden birisi, yayınevleri ile ilgili yaşanan sıkıntıdır.

Bu sıkıntılar yayınevlerinin popüler eserlere öncelik tanınmasından kaynaklanmaktadır. Yayınevleri kitapların satış oranına göre, estetik değerlerine öncelik vermeden çevrilecek kitaba karar vermekte ve bu konuda profesyonel anlamda çalışan çevirmenlerin görüşlerine değer vermemektedir. Bu genel anlamda dünyanın pek çok ülkesinde yaşanan bir problemdir.

Çevirmen olarak Sabina Baksic⁴ de bazen çalışmalarda sorun çıkarabildiğini, kendisinin çeviri yapmaktan çok zevk aldığını ama iki yıl önce yaptığı çevirinin yayınlanmamasından dolayı (Maria Levi, Karanlık çökerken neredeydiniz?) yaşanan sıkıntılardan bahsetti. Yayınevleri çevirilerin iyi olup olmadığına bakmaksızın kâr amacıyla çalıştıkları için ortaya kaliteli çeviriler çıkmamaktadır.

Diğer bir sıkıntı da, çevirinin Bosna'da çok para getirmemesiyle ilgilidir. Bu yüzden genellikle çeviriler belirli kişiler tarafından yapılmaktadır. Profesyonel anlamda çok çeviri yapan olmadığından, olanların da mali açıdan çok fazla beklenti içinde olabileceğini düşünen yayınevleri, uzman olmayanlarla bu işi sürdürmektedir. Fehim Nametak⁵ da çeviri açısından yaşanan en büyük sıkıntının, yayınevlerinin daha az maliyete kaçmasından dolayı, kalitesiz çalışmaların ortaya çıkması olduğunu söyledi. Ona göre profesyonel olmayan çevirmenlerle çalışan yayınevleri kalitenin düşmesine sebep olmaktadır.

Diğer bir konu da çevirmen Edina Ustavdic⁶, konuyu çevirmenin sorumlulukları açısından değerlendirerek, Türk olmayan Türkologların iki dile hâkim olmak zorunda olduğunu ifade etti. Ona göre bir çevirmen kaliteli bir eser ortaya koyabilmek için edebî dili akımları, iyi bilmeli ve bu konuda pek çok kitap okumalıdır. Aynı zamanda o dilin inceliklerine eserin ruhunu da yansıtmak kadar hâkim olmalıdır.

---

⁴ Sarajevo üniversitesi Felsefe Fakültesi öğretim Görevlisi Sabina Baksic'le 23.03.2013 tarihinde yapılan röportajda edinilen bilgilerdir.

⁵ Sarajevo üniversitesi öğrt. Felesefe Fehim Nametak'la 18.04.2013 tarihinde yapılan röportajdır.

⁶ Sarajevo üniversitesi Felsefe Fakültesi Araştırma Görevlisi Edina Ustavdic ile 23.03.2013 tarihinde yapılan ropörtajdır.

Bosna da son zamanlarda Türkçe bölümü okuyanların sayısının arttığını ifade eden Ustavdic, daha önceleri Boşnak öğrenciler amaçsız bir şekilde bu bölüme gelirken son dönemlerde artık bu seçimin bilinçli olarak yapıldığını söyledi. Buna bağlı olarak profesyonel manada çevirmen olacak kişilerde bir artış gözlenebileceği düşünülebilir.

Son zamanlarda Türkiye'ye olan ilgi artınca, bu bölüme olan ilgi de arttı. Buna sebep olarak dizilerin payı ve Türkiye'nin yükselişi etkilidir. Türkiye ile duygusal bir bağ oluşmuştur.

Bir başka sıkıntı da Bosna Şartlarında çeviriler hususunda çevirmenlerin arkasında olan veya yayınevlerini destekleyici bir kuruluşun olmayışıdır.

Çevirilere, çevirmen açısından bakıldığında bir diğer konu; çevirmenlerin asıl işlerinin bu olmaması ve zaman yetersizliğidir. Amina Şiljak⁷ en büyük sorununun zamanı olmadığını, dolayısıyla çeviri çalışmalarına yetirince eğilemediğini ifade etti. Ayrıca hem bilimsel araştırma yapıp hem de tercümanlık yapmanın çok zor olduğunu, diğer taraftan bu çevirdiği eserlerin para ile olamayacağını, vakit bulduğu zamanlarda çeviri yaptığını, bunun karşılığında herhangi bir ücret talep etmediğini söyledi.

Sonuç

Sonuç olarak; Çeviri çalışmaların ülkeler arası etkileşim açısından büyük bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu çalışmaların tek taraflı değil de karşılıklı koordinasyon kurularak daha ciddi çalışmalarla devam etmesi gerekmekte ve çeviri çalışmalarında çevrilecek eseri, konusunu ve yayınevinin belirleyen pek çok etmeden bahsetmek mümkündür. En önemli etkilerden birisi çevirinin ideolojik fikirleri göre değişiklik gösterebildiğidir.

Başka bir etmen olarak ise, Bosna'da bu işi yapan profesyonel manada çevirmenlik mesleğini icra eden bireylerin yetişmemesidir. Bu bağlamda herhangi destekleyici bir Kurumun olmaması, Türkoloji'nin bu konuda yeterince çalışma yapamaması bürokratik engeller ve ülke yönetimindeki aksaklıkların da etkisi vardır.

---

⁷ Sarajevo Üniversitesi Şarkiyat Endüstrisi Öğretim Görevlisi Amina Şiljak ile görüşmemiz sonucunda edinilen bilgilerdir.

Bir diğer sebep ise ÷lkedeki ekonomik sıkıntının ve çevirmenlerin yeterince para alamamasıdır.

Son bir nokta olarak ise yayınevlerinin politikasını belirlemelerinde dünyanın pek çok yerinde gör÷ldüğü gibi, popüler olan eserlerin öne çıkması ve estetik değerler taşıyan eserlerin daha arka planda kalmış olmasıdır. Bu konuda çok yönlü çalışma yapılması ve daha verimli olunması için Türkiye ile karşılıklı etkileşim halinde olunmalıdır. Çünkü edebî çeviri çalışması pek çok anlamda önemlidir. Kendi edebiyatımızı daha iyi anlamanın yolu farklı edebiyatları da anlamaktan geçer. Farklı dillerin edebî eserlerini anlayarak, yabancı edebiyatları tanımak, kültürlerarası etkileşime yardımcı olacaktır.

Kaynaklar:

Alparslan Şenol (2008), “Bosna’da Türk Kültürünün İzleri”, Ankara, Genel Kurmay Ataşe ve Denetleme Başkanlığı Yayınları

Baksic Sabina (2012) ‘Prevodenje İ İdeologia’, Anali Gazi Husrevbegove biblioteka, 2012 S. 33, s.291-300

Filan Kerima (2005), “Antologija Turske Price”, TKD Şahinpaçıç, Sarajevo 2005. s.192

Karatay Osman, Gökdağ Bilge (2006), “Dil ve Edebiyat Balkan Kaynakçası”, Balkanlar El Kitabı, Ankara, Tarih / Araştırma ve Kültür Vakfı-Karam Yayınları

Karatay Osman, Gökdağ A.Bilgehan, Pars Melehat (2007), “Balkanlar El Kitabı III. Cilt Dil Ve Edebiyat”, Ankara, Vadi Yayınları

Yorulmaz Hüseyin (2007), “Osmanlı’nın Batı Yakası Bosna”, İstanbul, 3F Yayınevi